

Olavi Koivukangas

**Professori,
Siirtolaisuusinstituutin johtaja**

Suomalaiset Australiassa

Siirtolaisuusinstituutti – Migrationsinstitutet

Turku – Åbo 2005

<http://www.migrationinstitute.fi>

Suomalaiset Australiassa

Olimme jo kapteeni James Cookin mukana Australian vesillä 1700-luvulla

Australia on ollut Yhdysvaltain ja Kanadan jälkeen tärkein suomalaisen kaukosiirtolaisuuden kohdealue. Suomen ja Australian yhteydet ulottuvat kauas menneisyyteen. Eurooppalaisen Australian historia alkaa v. 1770 kun kapteeni James Cook nousi maihin Botany Bayssa Sydneyn tienoilla. Hänen "Endeavour" -laivassaan oli Turusta kotoisin ollut Herman Spöring, joka kuului Joseph Banksin tieteelliseen ryhmään. Paluumatkalla Eurooppaan Spöring menehtyi kuumetautiin Jaavanmerellä tammikuussa 1771 ja hänet haudattiin mereen. Spöringin piirroksia on runsaasti British Museumissa Lontoossa. Hänen matkalla nauttimaansa arvostusta osoittaa se, että Cook nimesi ensimmäisen Uuden-Seelannin edustalta löydetyn saaren Spöringin mukaan. Ilmeisesti Cook oli kiitollinen, kun Spöring kykeni korjaamaan alkuasukkaiden Tahitilla varastaman ja särkemän kvadrantin. Canberrassa on nimetty katu hänen kunniakseen, ja Turussa on v. 1990 paljastettu Spöringin muistomerkki Rettigin palatsin muurissa, paikalla jossa tämä saman nimisen lääketieteen professorin poika oli syntynyt. Suomi-Australia yhdistysten Liitto ry on perustanut Spöringin rahaston, jonka tavoitteena on tukea Suomen ja Australian välistä kulttuurivaihtoa.

Merimiehet suunnannäyttäjinä

Kuka oli ensimmäinen Australiaan asettunut suomalainen? Tätä ei tiedetä. Mutta todennäköisesti hän oli laivasta karannut tai muuten maihin jäänyt suomalainen merimies, joita purjehti tuhansittain vieraiden maiden lippujen alla 1800-luvulla. Sydneystä, ja erityisesti Pymontin kaupunginosasta, muodostui 1800 luvun jälkipuoliskolla suomalaisten merimiesten keskus. V. 1874 Australiaan tullut merimies kertoi, että useissa laivoissa oli 4-5 suomalaista. Yhteen otteeseen Sydneyssä oleskeli 75 suomalaista merimiestä. "Silloin mä ajattelin, että meitähän on enemmän kuin enkelsmannia." Suomalaisten merimiesten karkaaminen tai ulosmaksun ottaminen laivoista jatkui aina toiseen maailmansotaan saakka, viime vaiheessa erityisesti ahvenanmaalaisen Gustaf Eriksonin purjelaivoista, jotka kuljettivat vehnää Australiasta Eurooppaan. Usein oli kyseessä vain yksi siirtolaisuuden muoto, jolloin kallis matka Australiaan tehtiin merimiehenä.

Satoja kullankaivajia 1800-luvulla

Vuonna 1851 levisivät tiedot Australian rikkaista kultalöydöistä tuulen nopeudella yli maapallon. Merimiehet ja Kalifornian kultakenttien veteraanit olivat ensimmäisiä vastaamaan kutsuun. Arviolta noin 200 suomalaista koetti onneaan Victorian ja New South

Walesin kultakentillä. Osa heistä jäi pysyvästi Australiaan, toiset jatkoivat kullan etsimistä Uudessa-Seelannissa tai palasivat Suomeen. Palanneista mainittakoon Isojoelta kotoisin olleet Alfred ja Wilhelm Häggblom, jotka olivat ammatiltaan merikapteeneja.

Matti Kurikan utopiayritys

Suomalaisen siirtolaisuuden huippukausi Yhdysvaltoihin oli 1900-luvun alussa, huippuna vuosi 1902, jolloin 23 000 suomalaista otti passin Amerikkaan. Oli paljon turvallisempaa ja myös halvempaa lähteä siirtolaiseksi Yhdysvaltoihin ja Kanadaan kuin kaukaiseen Australiaan. Vuosisadan vaihteen tienoilla Australia yritti houkutella siirtolaisia Euroopasta. Kun Brittein saarilta ei ollut riittävästi tulijoita, Queenslandin osavaltion työväenpuolueen hallitus tarjosi ilmaisen matkan myös pohjoismaalaisille siirtolaisille. Ilmaisesta matkasta Lontoosta Queenslandiin oli tietoinen myös Matti Kurikka (1863-1915), kirjailija, toimittaja, työväenliikkeen johtomies ja haaveilijasosialisti, joka jouduttuaan syrjään Suomen työväenpuolueen johtopaikoilta päätti lähteä perustamaan ihanneyhteiskuntaansa Australiaan todettuaan Kanadan huonommaksi vaihtoehdoksi. Niinpä Kurikan toimesta perustettiin Helsingissä v. 1899 "Kalevan Kansa" -niminen yhteisö, jonka tarkoituksena oli perustaa suomalainen siirtola Australiaan. Kurikka saapui Brisbaneen lokakuussa 1899, jonne pian alkoi saapua hänen kannattajiaan, erään tiedon mukaan 78 henkilöä. Kaikkiaan suomalaisia saapui lähes 200 niinä 10 kuukautena, jolloin matka-avustus oli voimassa v. 1899-1900.

Nambourin sosialistiyhteisö

Matti Kurikan yritys perustaa yhteisömistukseen perustuva ihanneyhteiskunta Australiaan kaatui jo alkuvaikeuksiin, ja hän itse lähti v. 1900 puolivälissä Kanadaan perustamaan paremmin onnistunutta "Sointulaa". Monet hänen kannattajistaan seurasivat perässä, mutta osa jäi Australiaan ja asettui erityisesti Nambourin seudulle 100 km Brisbaneesta pohjoiseen viljelemään sokeriruokoa. Suomalaista siirtokuntaa alettiin kutsua Finburyksi, ja siellä toimi vuosina 1902-04 asiainedustusseura "Erakko", joka toimitti käsinkirjoitettua lehteä nimeltä "Orpo". Nimet kuvastanevat pienen suomalaisyhteisön tuntemuksia vieraassa maassa ja kulttuurissa.

Aikaisemmin Australiaan menneiden sosialistien vaikutusta lienee ollut taustalla, kun v. 1911 Australiaan lähti Basilius Suosaari, aikaisemmin Tihonoff. Hän oli syntynyt Impilahdella Karjalassa v. 1861, ja hän oli ollut mukana ns. suuressa lähetystössä, joka vei suomalaisten vastalauseadressin keisari Nikolai II:lle helmikuun manifestin jälkeen v. 1899. Hän oli sos.dem. puolueen edustaja Suomen ensimmäisessä yksikamarisessa eduskunnassa v. 1906. Tämän jälkeen Suosaari viljeli tilaansa Nurmijärvellä, kunnes Australiaan lähdön aika koitti v. 1911. Perhe seurasi mukana kolme vuotta myöhemmin. Oltuaan aluksi töissä August Laukan farmilla Narrominessa New South Walesissa ja rakennustöissä Brisbanessa, Suosaari hankki oman sokerifarmin Bli Blistä läheltä Nambouria v. 1916.

Pojat Akseli ja Joel ja Victor kunnostautuivat urheilussa kuuluena Australian parhaisiin uimareihin, juoksijoihin ja painijoihin 1920-luvulla. Yksi veljeksistä, Santeri Suosaari, ei itse harrastanut kilpaurheilua, mutta toimi v. 1922 perustetun voimisteluseuran puheenjohtajana. Suomalaisten lisäksi seuraan kuului myös brittiläisiä nuoria miehiä. Akseli Suosaari oli Australian parhaita vapaauimareita, ja Australian suomalaiset yrittivät rahankeräyksen avulla saada hänet Amsterdamin olympiakisoihin v. 1928. Mutta hanke raukesi, ja Akseli Suosaari menehtyi keuhkotautiin v. 1934.

Sosialistisen yhteiskunnallisen näkemyksensä mukaisesti Basilius Suosaaren perhe osallistui aktiivisesti v. 1914 Brisbanessa perustetun Queenslandin Suomen Heimo Seuran toimintaan. Nambourissa oli vuodesta 1915 lähtien alaosasto "Vapauden Veljet", jonka toiminnassa urheilu oli keskeistä. Matti Kurikan sosialismi eli pitkään Queenslandin suomalaisten keskuudessa, sillä "Heimo" -seuralla, ja sen Nambourissa olevalla alaosastolla, oli työväenhenkinen aatepohja. Seura rakensi talkootyönä Suosaaren maalle haalin, jota käytettiin myös sokerinleikkaajien juhlapaikkana. Vielä tänäkin päivänä asuu Nambourin seudulla Matti Kurikan yhteisöön muuttaneiden jälkeläisiä. Vuonna 1997 paljastettiin Finland Roadin varrelle Bli Blissä kuvanveistäjä Martti Väänänen tekemä suomalaisen australiansiirtolaisuuden muistomerkki.

Suomalaiset ensimmäisessä maailmansodassa

Suomalainen siirtolaisuus Australiaan oli vähäistä 1900-luvun alussa, mutta lisääntyi siten ensimmäiseen maailmansotaan mennessä. Tulijat olivat edelleen merimiehiä tai Kurikan aikoihin saapuneiden sukulaisia ja tuttavuuksia. Vuonna 1914 alkanut maailmansota karkotti osan suomalaisista Australiasta. Mutta paljon suomalaisia liittyi Australian joukkoihin, jotka osallistuivat mm. Gallipolin maihinnousuun Turkissa ja myöhemmin Euroopassa länsirintaman koviin taisteluihin. Arviolta 300 suomalaista osallistui Australian joukoissa ensimmäiseen maailmansotaan, näistä joka viides menetti henkensä uuden kotimaansa puolesta Lähi-Idässä, erityisesti Gallipolin maihinnousussa, ja länsirintaman juoksuhaudoissa.

Suomen itsenäistyminen v. 1917 houkutteli joitain suomalaisia palaamaan vanhaan kotimaahan. Ensimmäisen maailmansodan aikana suomalaisten määrä Australiassa väheni. Niinpä v. 1921 väestölaskennassa, jossa suomalaiset ensi kerran tilastoitiin erikseen, Suomessa syntyneitä oli 1358 henkeä, näistä naisia oli vain 131. Suomalaisnaisten vähäisyyden vuoksi heistä oli kova kysyntä avioliittomarkkinoilla.

Pohjanmaan pojat valloittavat Queenslandin sokeriviljelmää

Yhdysvaltain siirtolaisten maahanpääsyn rajoitukset 1920-luvun alkupuoliskolla käänsivät siirtolaisuuden myös Suomesta Kanadaan ja osaksi Australiaan ja erityisesti Queenslandin sokeriruokoviljelmille. Pohjalaisten Queenslandin valloituksen suunnannäyttäjänä oli Lohtajalta kotoisin ollut jääkäriluutnantti Nestori Karhula, joka saapui Australian v. 1921. Hänen luokseen Cairnsin lähellä olevalle "Suomi-farmille", jossa Kar-

hula toimi työnjohtajana metsän raivauksessa sokeriviljelylle, alkoi saapua ryhmissä keskipohjalaisia nuoria miehiä. Eteläpohjalaiset liittyivät joukkoon myös jääkäreihin kuuluneen Antti Isotalon johdolla. Ison-Antin pojanpoika palasi kyllä myöhemmin Suomeen. Matkalle lähtiessään hän oli asettanut tavoitteen: 1000 puntaa tai kolme vuotta. Kaikkiaan kymmenkunta jääkäriä meni Australiaan 1920-luvulla. Pohjanmaalla Australiaa pidettiin parempana maana kuin Kanadaa, varsinkin kun Kanadan metsäkämpillä oli paljon Suomessa ns. punaisella puolella olleita miehiä. Mutta myös taloudellisten ja ilmastollisten näkökohtien puolesta Australiaa pidettiin Kanadaa parempana, mikäli matkarahat saatiin hankittua jostakin.

Syksyllä 1929 alkanut yleismaailmallinen lamakausi katkaisi suomalaisten tulon Australiaan. Monet palasivat Suomeen ja hankkivat ehkä maatilan kotiseudultaan tai muualta Suomesta. Vaihtoehtona monet Pohjois-Queenslandin suomalaiset sokerinhakkaajat alkoivat hankkia omia farmeja Cairnsin, Tullyn ja Long Pocketin seuduilta. Toiset siirtyivät sisämaahan Mount Isan kaivoskaupunkiin, jonne syntyi merkittävä suomalaiskeskus 1930-luvulla. Tähän saapui myös pesäpallopelejä Suomesta, ja ottelut olivat usein: Kannus vastaan muu Suomi.

Toisen maailmansodan aikana leireille

Muutto Suomesta Australiaan alkoi elpyä 1930-luvun lopulla, kunnes toinen maailmansota katkaisi yhteydet. Suomi oli jatkosodassa Englannin vihollismaa, ja 6.12.1941 Englanti ja Australia julistivat sodan Suomelle. Monet suomalaiset, joukossa Nestori Karhula ja merimiespappi Paavo Hytönen, internointiin leireille. Olosuhteet Australian vankileireillä eivät ehkä olleet yhtä vaikeita kuin muualla maailmassa. Kertoipa eräs suomalainen merimies, että heidän täytyi itse lukita portit ja ovet yöksi, että vartijat eivät olisi joutuneet vaikeuksiin. Kerrotaan, että Mount Isassa oli juna valmiina viemään pois suomalaiset, jolloin kaivoksen johto ilmoitti, että mikäli suomalaiset viedään pois, niin kaivos pysähtyy. Tähän sodassa olevalla maalla ei ollut varaa.

Avustettu siirtolaisuus ja Suomen työttömyys 1950- ja 1960-luvuilla

Sodan jälkeen siirtolaisuus Suomesta Australiaan oli vähäistä 1950-luvun jälkipuoliskolle saakka. Pelästyneenä sodan kokemuksista ja japanilaisten tunkeutumisesta aivan Australian porteille vain 7 miljoonan asukkaan Australia aloitti määrätietoisen siirtolaisien hankinnan Euroopasta. Kun Brittein saarilta ei ollut enää tulijoita, ja kun sodanjälkeiset pakolaisleirit Euroopassa olivat tyhjentyneet, matka-avustus laajennettiin koskemaan myös pohjoismaita 1950-luvun puolivälissä. Samaan aikaan Suomessa sattunut lamakausi loi hyvät edellytykset kasvavalle siirtolaisuudelle, ja vuoden 1957 syksyllä muuttoliike Australiaan kiihtyi. Huippuvuosi oli 1959, jolloin 2 300 suomalaista muutti Australiaan -ennätys, joka rikottiin vasta 10 vuotta myöhemmin.

Suomesta lähdettiin pakoon työttömyyttä ja korkeita veroja. Erityisesti yrittäjinä toimineet kokivat ns. "harkinnanvaraisen mätkäysveron" epäoikeudenmukaiseksi. Mutta tär-

kein syy sodan jälkeiseen Australian siirtolaisuuteen Suomesta oli Australian valtion matka-avustus, joka oli aluksi kolmasosa kuluista. Vuodesta 1966 lähtien matka oli lähes ilmainen edellyttäen kahden vuoden oleskelua maassa. Australian jouduttua taloudellisiin vaikeuksiin 1970-luvun alussa maahanpääsyä rajoitettiin ja maahanmuuttajia alettiin valikoida yleismaailmallisesti tarkan pistelaskujärjestelmä avulla. Tämä menetelmä, joka perustuu hakijoiden ikään, koulutukseen, kielitaitoon jne., on maahanmuuttopoliitiikan perusteena Australiassa edelleen.

Kaikkiaan Suomesta on muuttanut Australiaan toisen maailmansodan jälkeen runsaat 20 000 suomalaista. Näistä arviolta 40 prosenttia palasi myöhemmin takaisin Suomeen tai siirtyi johonkin kolmanteen maahan kuten Kanadaan, Yhdysvaltoihin, Etelä-Afrikkaan ja Ruotsiin. Suomalaisten muutto Australiaan on ollut vähäistä viime vuosina, vain 50-100 henkeä vuodessa. Vuonna 2004 tuli 84 suomalaista siirtolaista Australiaan. Todennäköistä onkin, että suomalaisten lukumäärä Australiassa tulee vähenemään ja kehitys seuraa Yhdysvaltojen esimerkkiä.

Suomalaissyntyinen väestö Australiassa

Suurimmillaan Suomessa syntyneiden lukumäärä Australiassa oli vuoden 1971 väestölaskennassa: 10 359 henkeä, näistä naisia 4 567. Tämän jälkeen ensimmäisen polven suomalaisten lukumäärä Australiassa on pienentynyt niin, että vuoden 2001 väestölaskennan mukaan Suomessa syntyneitä oli 8 258 henkeä, näistä naisia 3 789. Suomea kotonaan puhuvia henkilöitä oli v. 2001 väestölaskennan mukaan 6 229. Vertailun vuoksi todettakoon, että v. 2001 Australiassa oli Tanskassa syntyneitä 9 029, Ruotsissa syntyneitä 6 818 ja Norjassa syntyneitä 4 324 henkeä.

Jos mukaan lasketaan suomalaisten Australiassa syntyneet lapset, joiden vanhemmista ainakin toinen on suomalainen, tällaisia henkilöitä on arviolta 18 000. Jos lasketaan mukaan kolmas ja useammat sukupolvet, Australiassa arvioidaan olevan yli 30 000 suomalaista syntyperää olevaa henkilöä. Tämä on melkoinen lisäys Australian monikulttuuriseen väestöön. Ensimmäisen sukupolven jälkeläiset ovat omaksuneet uuden kotimaansa kielen ja kulttuurin, kuitenkin unohtamatta synnyinjuuriaan ja suomalaista identiteettiään.

Australian suomalaisten profiili

Pääosa Australiaan sodan jälkeen menneistä suomalaisista oli toiminut Suomessa maataloudessa, teollisuudessa, rakennusammateissa ja palveluelinkeinoissa. Australiassa suomalaisten enemmistö on ollut lähinnä rakennustöissä, teollisuudessa ja kaivostyössä. Naiset ovat useimmiten olleet teollisuustyössä tai palveluammateissa. Suomalaiset ovat Australian muun väestön tavoin keskittyneet osavaltioiden pääkaupunkeihin ja lisäksi Mount Isan kaivoskaupunkiin Pohjois-Queenslandissa. Sopeutumista vaikeuttivat alkuaikoina kielitaidottomuus sekä omaan ammattiin pääsyn vaikeus. Australian parhaina puolina suomalaiset ovat pitäneet hyviä taloudellisia mahdollisuuksia ja ystävällisiä ih-

misiä sekä hyvää ilmastoa. Australiaan pysyvästi jääneet suomalaiset ovat sopeutuneet hyvin uusiin oloihin ja ovat olleet tyytyväisiä aikoinaan tekemäänsä valintaan.

Lukumääräänsä nähden, ja ottaen huomioon hajallaan olevan asutuksen, Australian suomalaisilla on ollut vilkasta yhdistystoimintaa vuodesta 1902 lähtien. Tärkeimmissä suomalaiskeskuksissa on Suomi-seurat, joiden yhdyselimenä toimii Australasian Suomalaisen Liitto. Suomalaisen henkisen ja fyysisen kulttuurin kohtauspaikaksi ovat muodostuneet Suomi-Päivät, joita pidetään eri paikkakunnilla pääsiäisen aikaan; v. 2005 ne pidetään Melbournessa. Kansallisena yhdyssiteenä ja Suomi-tietouden välittäjinä toimivat v. 1926 perustettu Suomi-lehti ja v. 1977 julkaisunsa aloittanut Finlandia News. Australiassa toimi v. 1916-1967 Suomen Merimieslähetysseuran asema, jonka työ suurelta osin keskittyi siirtolaisiin. Nykyään paikalliset suomalaiset luterilaiset seurakunnat toimivat osana Australian luterilaista kirkkoa. Myös useilla herätysliikkeillä on aktiivista toimintaa Australian suomalaisten keskuudessa.

Australian suomalaisten ensimmäisen polven ikääntymisen seurausta oli se, että v. 1975 perustettiin Australian suomalainen lepokotiyhdistys, ja v. 1986 "Finlandia Villagen" toiminta alkoi eteläisessä Brisbanessa, esikuvina Yhdysvaltain ja Kanadan suomalaisyhteisöjen samantapaiset vanhustentalot.

Merkittävä muutos on ollut myös se, että perinteisesti tärkein suomalaisten asuttama osavaltio New South Wales on menettänyt johtoasemansa Queenslandille. Brisbanesta on tullut Sydneytä suurempi suomalaiskeskus. Osittain tämä johtuu siitä, että monet eläkkeelle siirtyneet suomalaiset ovat halunneet asettua asumaan Queenslandin lämpöön.